

فرهنگ معاصر - ۱۵

به کوشش

ابراهیم حاجیانی

با همکاری

زهرا بهبهانی

رهیافت‌های بر
گفتار اعتماد

کتابخانه

نشر نگاه معاصر

فهرست

- مقدمه ۵
(ابراهیم حاجیانی)
۱. اعتدال خواهی : موجودی تاریخی-اجتماعی ۷
(علی ربیعی)
۲. اسلام و فضیلت اعتدال ۱۷
(مهدی کمپانی زارع)
۳. پدیدارشناسی کنش اعتدال ۳۳
(علی زمانیان)
۴. نسبت گفتمان اعتدال و هویت‌های جمعی در ایران ۵۹
(ابراهیم حاجیانی)
۵. اعتدال‌گرایی و غلبه بر عدم توازن‌های ساختاری ۱۰۳
(محمد فاضلی)
۶. سیاست اعتدال : مفهوم‌شناسی و دلالت‌های آن در برنامه توسعه سیاسی ۱۲۵
(محمد رضایی)
۷. اعتدال ساختاری، ضعف جامعه مدنی و عدم توازن ارتباطی در ایران ۱۵۵
(هادی خانیکی)
۸. اعتدال، بایسته مدیریت تنوعات اجتماعی در ایران ۱۷۵
(جعفر حق‌پناه)
۹. از اعتدال اخلاقی تا اعتدال اجتماعی (مروری بر ادبیات، مفهوم و آثار اعتدال) ۱۸۷
(علی اصغر صباغ‌پور)
۱۰. اعتدال به مثابه نقطه کانونی بازیگران توسعه ایران ۲۰۳
(رضا مجیدزاده)

۱۱. بررسی تطبیقی گفتمان‌های سیاسی در دهه چهارم انقلاب اسلامی ۲۲۳
 (رضا معصومی راد)
۱۲. جهانی شدن بر مبنای اعتدال و توسعه ۲۳۵
 (عباسعلی قیومی، زهرا بهبهانی)
- کتابشناسی ۲۷۳

مقدمه

تولید و اشاعه گفتمان‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کلان و در سطح اجتماعی ملی یکی از پیوندهای طبیعی و رایج است که نشان‌دهنده حیات فعال و پویای نظام اجتماعی است. اما آنچه مهم و حائز اهمیت است تلاش برای تدقیق ابعاد و زوایای هر گفتمان با توجه به اقتضانات و ضرورت‌های موجود و نیازها و تقاضاهای جامعه از یک سو و معرفی دال‌ها یا دال‌های مرکزی هر گفتمان یا به عبارتی نقاط ثقل گفتمان‌هاست، زیرا این امر موجب ایجاد ذهنیت‌ها و برداشت‌های مشترک در میان مدعیان هر گفتمان و علاقه‌مندان و هواداران آن در جامعه مدنی و نیز مدیران ارشد و اجرایی و نخبگان فکری خواهد شد. تدقیق و تعیین دال‌های مرکزی گفتمان‌ها، از سوی دیگر، باعث تسهیل در گسترش، ترویج و اشاعه گفتمان‌ها در بین عموم مردم نیز می‌شود. همچنین کوشش در توضیح و تبیین گفتمان‌ها موجب می‌شود تا زمینه لازم برای نقد، ارزیابی، اصلاح و تعمیق گفتمان نیز می‌گردد. علاوه بر همه اینها، در جامعه فعال و پرتحول ایرانی که به‌شدت و سرعت در معرض تغییرات گفتمانی (از جمله گفتمان دفاع مقدس، سازندگی، اصلاحات، عدالت و اعتدال) قرار دارد، ضروری است که محققان و اندیشمندان به‌سرعت به تبیین و تفسیر گفتمان‌های نوظهور بپردازند و برای بیان زوایا و جوانب آن و ارائه تصویرها و برداشت‌های مربوط به آن اقدام کنند. همچنین باید افزود که به سبب تأثیرات ناشی از انقلاب اسلامی و پیگیری مستمر الگوهای بومی و سنتی برای تولید گفتمان‌های جدید، تولید گفتمان‌ها با توجه به شرایط بومی و اقتضانات محلی بسیار ضروری و الزامی است. بر این اساس تلاش نخبگان برای ارائه تفاسیر بومی و محلی از گفتمان‌ها (ضمن اعتنا به ادبیات رایج در علوم انسانی و اجتماعی) یک الزام و ضرورت است. همه این الزامات در خصوص گفتمان جدیداً مطرح‌شده‌ی اعتدال، که طی انتخابات دوره یازدهم ریاست جمهوری توسط حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر حسن روحانی مطرح شد، مطرح است. بر

این اساس در اثر پیش‌رو تلاش شده تا با مشارکت و همفکری تعدادی از پژوهشگران و محققان آشنا و نزدیک به این گفتن و مرتبط با این ادبیات، برداشت‌ها و ذهنیت‌های موجود یا ممکن ارائه و مرور گردد. با یادآوری این نکته که امکان محدودسازی و تعیین دقیق گفتن اعتدال بسیار دشوار یا حتی ناشدنی و نامعقول است، به طور طبیعی در کتاب حاضر نیز برداشت‌ها و نظریه‌های متعددی ارائه شده که گویای واقعیت‌تنوع و تکثر در ماهیت گفتن اعتدال به‌عنوان یک مفهوم میان‌رشته‌ای است. لذا این گفتن از منظرهای درون‌دینی و اسلامی، فلسفی و پدیدارشناختی، جامعه‌شناختی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی مرور و معرفی شده است. نویسندگان این مقالات تلاش داشته‌اند تا ضمن وفاداری با ماهیت و جوهره مقوله اعتدال، توجه لازم را به شرایط و اقتضائات خاص جامعه ایرانی، نظام جمهوری اسلامی و اوضاع خاصی که کشور در آن قرار دارد، داشته باشند و پیوندهایی میان نظریه‌ها و موقعیت‌های تاریخی را ایجاد کنند. امید است انتشار این مقالات و نوشته‌ها، به‌عنوان یک گام و حرکت اولیه بتواند منشأ اثر بوده و ضمن ارتقای آگاهی‌های عمومی و تخصصی علاقه‌مندان به گفتن اعتدال، تحرک و پویایی دیگر محققان و پژوهشگران را موجب شده و ادبیات گفتن اعتدال را تعمیق و ارتقا دهد. در اینجا لازم می‌دانیم که از همکاری کلیه محققان و نویسندگان اثر حاضر تقدیر نماییم. امید آنکه در فرصت‌های بعدی به ارائه مقالات و آثاری که به کاربرد و به‌کارگیری گفتن اعتدال در حوزه‌های مهم نظام اجتماعی و کشورداری (در بخش‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی) می‌پردازد، همت گماریم. انشاءالله.

ابراهیم حاجیانی

اعتدال خواهی: موجودی تاریخی-اجتماعی

علی ربیعی

واژه محوری ایده‌های انتخاباتی آقای دکتر روحانی در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲، اعتدال بود. حسن روحانی با واژه اعتدال بیگانه نبوده است. سابقه حضور او در سیاست ایران نمایانگر مشی خاصی است که برخی از آن تعبیر به اعتدال می‌کنند و مشخص راست مدرن است.^۱ دکتر حسن روحانی هم‌چنین دارای نسبت‌های سیاسی و فکری با حزب اعتدال و توسعه است. از این جهت می‌توان مشاهده کرد که اندیشه اعتدال در نظر و مشی فکری و سیاسی حسن روحانی مقوله‌ای نوپدید نبوده است. البته این بدان معنا نیست که اعتدال به معنایی که امروز جامعه ایران به دنبال آن می‌گردد، دقیقاً همان معنایی است که حسن روحانی در همه عمر سیاست‌ورزی خویش مد نظر داشته است. بلکه بیشتر به این معنی است که رویکرد روحانی به اعتدال فقط حاصل یک کنش سیاسی مقطعی برای کسب قدرت سیاسی نبوده است. روحانی همواره اندیشه‌ای از اعتدال را مد نظر داشته است، اگرچه زمانی این مشی برای خود وی معنا می‌شده است، و امروز چنان‌که استدلال خواهیم کرد، مقوله‌ای است که در تعامل میان جریان‌های اجتماعی و کسی که منادی آن شده است معنا خواهد یافت.

مقدمه فوق، اگرچه نشان می‌دهد که روحانی نگرشی خاص به اعتدال داشته، لیکن از اولین روز بعد از پیروزی آقای دکتر روحانی در انتخابات ریاست

۱. قوچانی، محمد. (مرداد ۱۳۹۲) «برخاستن چپ از دنده راست». مهرنامه، سال چهارم، صص. ۲۶-۲۰.